KIRJALLINEN ASIANTUNTIJALAUSUNTO
21.3.2017
994/00 00 02 00/2017

Maa- ja metsätalousvaliokunta
mmv@eduskunta.fi

Viite MMV:n lausuntopyyntö 15.3.2017

Asia VNS 2/2017 vp Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta Ruoka2030 Suomi-ruokaa meille ja maailmalle.

Yleisesti

Ruokapoliittinen selonteko linjaa ruokapolitiikan tavoitteet ja painopisteet. Kokonaisuus on hyvä, tärkeä ja tarpeellinen. Laajasti osallistaen valmisteltu selonteko haastaa paitsi yrittäjät ja hallinnon myös tutkimuksen ja opetuksen.

Tutkimus on nostettu tärkeään rooliin. Selonteon mukaan alan tutkimus on hyvällä tasolla, mutta osin sirpaleista. Selonteossa kaivataan enemmän monitieteistä, tutkimusalojen väliset rajat ylittävää verkottumista. Kansainvälistyminen on tärkeää, koska pyritään viennin lisäämiseen. Tutkimustiedon todetaan olevan hyödyksi vain, jos sitä käytetään. Selonteon mukaan erityisesti pieniä yrityksiä on autettava hyödyntämään tutkimus- ja kehittämistoimintaa kumppanuus- ja verkostomallien kautta. Tutkimusaineistoja ja tietovarantoja pitää avata yleiseen käyttöön, ja myös vähittäiskaupan omia tuoterekistereitä ja myynti- ja kulutustilastoja pitäisi voida hyödyntää tutkimuksessa.

Selonteossa korostetaan ruokahävikin rajoittamisen merkitystä. Asia on ollut pitkään kuuma puheenaihe. Kala nostetaan Suomelle soveltuvana mahdollisuutena, kuten uusien tuotteiden kehittäminen silakasta, kilohailista ja muikusta. Myös valkuaisomavaraisuus on painokkaasti esillä. Sitä parantavissa kotimaisissa ratkaisuissa on mahdollisuuksia huoltovarmuuden ja kauppataseen parantamiseen, uusiin proteiinipitoisiin lisäarvotuotteisiin sekä terveysvaikutuksiin.

Luken huomiot ja kommentit

1. Ruokapoliittisessa selonteossa kirjataan toimintaympäristön muutoksia kattavasti. Kuitenkin visio ruoka-alan tulevaisuuden näkymistä ja toimintatavoista voisi olla nykyistä rohkeampi ja ennakoida näkyvissä olevia talouden ja rakenteiden muutoksia**. Erilaiset alustat, esineiden internet, tekoälypohjaiset järjestelmät ja kokeilukulttuuri mahdollistavat uudenlaisia ruoantuotannon ja -jalostuksen ratkaisuja.** Perinteinen elintarvikeketjuajattelu muuttuu, kun kiertotalouden ja digitalisaation hyödyntämisen myötä syntyy uusia arvoverkkoja ja niihin pohjautuva liiketoimintamalleja. Sivuvirtojen ja -jakeiden hyödyntäminen kytkee ruoantuotannon osaksi kiertotalouden arvoverkkoja. Selonteon toimenpiteissä tulisi vahvemmin painottaa uusien ruoantuotannon alustojen ja liiketoimintakonseptien kehittämistä.

Luonnonvarakeskus
PL 2
00791 Helsinki
Puhelin 029 532 6000
kirjaamo@luke.fi
www.luke.fi

Naturresursinstitutet
PB 2
00791 Helsingfors
Telefon 029 532 6000
kirjaamo@luke.fi
www.luke.fi

Natural Resources Institute Finland
P.O. Box 2
FI-00791 Helsinki, Finland
Phone +358 29 532 6000
kirjaamo@luke.fi
www.luke.fi

2. Ruokaketjun kilpailukyky ei ole pelkkä tehokkuuskäsite, vaan kilpailukyvyn tärkein tunnusmerkki on kasvu, jonka takana piilee **markkinointi- ja myyntiosaaminen**. Suomalaisen ruoantuotannon vahvuuksia on tunnistettu useissa yhteyksissä. Vahvuudet liittyen Suomen puhtaaseen luontoon, pohjoiseen sijaintiin sekä vastuulliseen ja jäljitettyyn tuotantotapaan on mahdollista hyödyntää markkinointi- ja vientiargumentteina.

   Elintarviketeollisuus käyttää valtaosin kotimaisia raaka-aineita, ja alkuperämaan merkitys korostuu markkinoinnissa edelleen. Suomalaisen elintarvikkeen tulevaisuudelle kotimarkkina on tärkeä, mutta kasvu on haettava viennistä. Suomen elintarvikesektorilla on paljon kirittävää ja mahdollisuuksia viennissä, jalostusasteen nostamisessa sekä myynnissä ja markkinoinnissa.

   Elintarviketeollisuuden kansainvälisiin myynti- ja markkinointitehtäviin tarvitaan motivoituneita osaavia henkilöitä. Suomessa on potentiaalisia tuoteinnovaatioita, mutta vientiperinteitä tai kansainvälistä markkinointi- ja myyntiosaamista ei riittävästi ole. Näitä voitaisiin vauhdittaa vienninedistämis- ja koulutusohjelmilla.

3. Ruokajärjestelmän yritysten innovatiivisuus ja kehittyminen ovat kilpailukyvyn liikkeelle paneva ja voima. Sen vuoksi olisi tärkeää edistää **yritysten omaehtoisen kehityksen arviointiin liittyvien menetelmien** käyttöä muutenkin kuin riskienhallinnassa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) tilauksesta laaditussa *Vihreän kasvun sekä materiaali- ja resurssitehokkuuden avainindikaattorit -koosteen* yhteydessä on esitetty indikaattoreita, jotka sopisivat selonteossa ruokajärjestelmälle asetettujen tavoitteiden ja kehittymisen kuvaamiseen.

4. Elintarvikealan yritysrakenne on polarisoitunut. Toimialoittain on muutama Suomen mittakaavassa suuri yritys ja lisäksi suuri määrä pk-yrityksiä, joista merkittävä osa on hyvin pieniä, niin kutsuttuja mikroyrityksiä. Yritysten toimintaedellytyksiä edistettäessä on syytä ottaa huomioon, että vain osa pk-yrityksistä on kasvuorientoituneita yrityksiä, joilla on potentiaalia kasvattaa tuotantoaan vientimarkkinoille suuntautuvilla korkean lisäarvon tuotteilla. Toimenpiteenä tulisi korostaa **liiketoimintaa ja vientiä edistävien tukien kohdentamista tavoitteellisesti** näille yrityksille.

5. Vastuullinen kotieläintuotanto on selonteossa nostettu kilpailuvaltiksi. **Vastuullisen kotieläintuotannon brändäämiseen** sekä kotimaassa että vientimarkkinoilla tulisi tarttua pikaisesti.

6. Ruokapolitiikan toimeenpano edellyttää laajaa taloudellista ja yhteiskunnallista vaikuttavuusarviointia, riskienhallintaa sekä politiikkatukea. **Huoltovarmuus** on muistettava, kun puhutaan elintarviketuotannosta. Maailmantilanteen epävarmuus on lisääntynyt, ja vastaavasti kuin kehitys heijastuu turvallisuuspoliittiseen keskusteluun, sen tulee heijastua myös ruokapoliittiseen keskusteluun. Jos osaamisen ja tuotantokoneiston annetaan rapistua, tuotannon ylösajo vie pitkään. Siksi ruokapolitiikkaa pitää arvioida tästäkin näkökulmasta ja pitkäjänteisesti.

7. Ruokahävikki on yksi selonteon keskeisiä kohtia. YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden (Agenda2030) ja EU komission kiertotalouspaketin mukaan ruokahävikki tulisi puolittaa jälleenmyyjä- ja kuluttajatasolla vuoteen 2030 mennessä. Tavoite on kunnianhimoinen. Organisaatioiden ja kuluttajien ymmärrys ja tietoisuus ruokahävikistä on kasvanut viime vuosina, mutta käytännön toimissa ja asenteissa on vielä paljon korjattavaa. **Suomen tulisi linjata ja julkistaa tavoitteensa ruokahävikin vähentämiseksi**. Ruokapoliittinen selonteko olisi luonteva paikka linjata ja vahvistaa kansallisia tavoitteita, nyt kun samassa yhteydessä tarkastellaan hallituksen lakiesitystä (LA29/2016 vp) ruokahävikin vähentämiseksi. Kansallista vähentämistavoitetta asetettaessa tulee täsmentää ruokahävikin määritelmää ja sen eri tasoja sekä kehittää parempia menetelmiä ruokahävikin seurantaan.

8. Selonteon kannalta keskeisimmät sinisen biotalouden osa-alueet ovat vesiviljelyn kehittäminen, ammattikalastuksen kehittäminen sekä kalaraaka-aineen jalostaminen entistä arvokkaammiksi elintarvikkeiksi ja niiden lisäaineiksi sekä ravintolisiksi. Maailmanlaajuisesti kalaa viljellään jo nyt enemmän kuin pyydetään. Runsaista vesivaroistamme huolimatta Suomessa kalanviljely on vähentynyt viimeisten 30 vuoden aikana merkittävästi. Taustalla on ainakin kireä ympäristölupapolitiikka.

   Vesiviljelyllä on sijainninohjauksen avulla kasvumahdollisuuksia nykyisillä tuotantoalueilla ja teknologioilla. **Kiertovesikasvatuksella on kasvupotentiaalia,** koska sen ravinnekuormitus on hyvin hallittavissa ja koska optimaaliset kasvuolosuhteet voidaan pitää yllä ympärivuotisesti. Tuotannon haasteena on uuteen teknologiaan liittyvät riskit sekä perinteistä tuotantoa suuremmat investointi- ja tuotantokustannukset. Uusia mahdollisuuksia on myös ns. teollisissa symbiooseissa, joissa kiertovesiviljelyä yhdistetään muuhun tuotantoon, kuten kasvihuoneviljelyyn.

9. Kotimaisen ruoan ja ruokaketjun **arvostuksen nostaminen** on keino lisätä kotimaisen elintarvikeketjun kilpailukykyä. Kasvatuksella on suuri merkitys. Kotien ohella koulut, päiväkodit ja muut joukkoruokailupaikat lounasravintoloista armeijan keittiöön ovat vastuussa. Kotimaisen ruoan erikoislaatu syntyy jo alkutuotannossa. On koko elintarvikeketjun intressi, että laatutekijöitä viestitetään kuluttajille tehokkaammin, jotta he ymmärtävät tuotantotapaerojen synnyttävän väistämättä myös tuotteiden hintaeroja.

10. Erityisesti Alkutuotanto-osassa uusien energiamuotojen käyttöönoton ja ylipäänsä **uusiutuvaan energiaan** siirtymisen merkitys jää melko vähäiseksi. On hyvä, että asia on kuitenkin mainittu selonteon tiivistelmässä. Energiaomavaraisuus on otettu esille lähinnä riskienhallinnan näkökulmasta. Kuitenkin energiahuollon jo nyt tapahtuneilla ja todennäköisesti tulevilla muutoksilla on suuri merkitys ja myös imagoarvo ruokajärjestelmässä.

11. Genomieditointi voi antaa tulevaisuudessa aivan uusia mahdollisuuksia ruokaketjun tavoitteiden toteutumiseen. Genomieditoinnissa vierasta geneettistä materiaalia ei tuoda genomiin ja menetelmä ei siis ole muuntogeenistä muokkausta (GMO). **Genomieditointiteknologiaa tulisi Suomessa kehittää** vahvasti ja myös vaikuttaa eurooppalaiseen lainsäädäntöön.

12. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka (CAP) vaikuttaa merkittävästi Suomen maa- ja elintarviketalouden toimintaedellytyksiin. Euroopan komission on määrä julkistaa tiedonanto yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) vuoden 2020 jälkeisestä tulevaisuudesta tämän vuoden syksyllä. Suomen maa- ja elintarviketalouden näkökulmasta **on tärkeä arvioida, mikä on maatalouden asema seuraavalla ohjelmakaudella** vuodesta 2021 alkaen sekä miten ennakoidut keskeisimmät muutokset – erityisesti tukipolitiikassa – vaikuttavat tuotannon ja investointien kannustimiin tilatasolla sekä tuotannon määrään ja rakennekehitykseen maatalouden kokonaistasolla.

13. **Markkina- ja hintariskien** kasvaessa niiden hallintaan ollaan panostamassa EU:n tulevassa maatalouspolitiikassa nykyistä enemmän. Suomalaisesta maatalouspolitiikasta puuttuvat tällä hetkellä instrumentit, joilla voitaisiin reagoida markkinatilanteiden (hintariskien) tai tuotannollisten häiriöiden (satoriskit) vaikutukseen viljelijöiden tuloihin. Näin ollen on tärkeää analysoida, millaisia erilaisia välineitä riskien hallintaan olisi järkevä käyttää ja millainen rooli EU:lla ja jäsenvaltioilla tulisi olla niiden toteutuksessa.

14. Ruoan tarjontaan ja kysyntään vaikuttavat poliittiset ratkaisut eivät ole nykyisin pelkästään maatalouspolitiikkaa, vaan usein ympäristö-, ilmasto-, ja energiapolitiikkaa, ajoittain myös alue- ja maaseutupolitiikkaa. Lähivuosien keskeisenä haasteena on arvioida maatalouden tuotanto-, tulo-, ympäristö- ja ilmastotavoitteiden saavuttamista sopeuduttaessa politiikan, markkinoiden ja ilmaston muutoksiin. Tällaisissa monimutkaisissa ja -vaikutteisissa tilanteissa ja riippuvuussuhteissa **syy- ja seuraussuhteita pitää pystyä jo ennalta tarkasti analysoimaan,** jotta politiikkavaikutukset eivät olisi odottamattomia

tai jopa haitallisia kokonaisuuden kannalta. Näin ollen on tärkeää arvioida eri keinoja tavoitteiden saavuttamisen ja yhteensovittamisen kannalta.

15. **EU:n linjaukset erityisesti ilmasto- ja energiapolitiikassa** vaikuttavat maatalouteen monin tavoin. Niihin kuuluvat mm. viljelypohjaisten biopolttoaineiden tukeminen, maankäytöstä ja maankäytön muutoksesta syntyvien päästöjen käsittely sekä maatalouden päästörajoitukset. Erityisen merkityksellistä on se, miten maankäytön, maankäytön muutoksen ja metsänhoitosektorin eli ns. LULUCF-sektorin päästöt ja nielut otetaan huomioon laskennoissa.

16. **Resilienssi on käsitelty selonteossa kapeasti**, ainoastaan talouteen kiinnittyvästä näkökulmasta. Luonnonvaratalouteen liittyy paljon laajempi resiliessinäkökulma. Se sisältää tuotannollisen luonnonvaran palautumiskyvyn sekä taloudellisen ja sosiaalisen palautumisen. Resilienssi kaikissa sen luonnonvaran, talouden ja sosiaalisen tilanteen tasapainottavissa muodoissaan on tärkeä ruokajärjestelmän kestävyyttä turvaava tekijä, eikä vain poikkeustilanteiden pelastaja. Monimuotoisuus ja monipuolisuus liittyvät resilienssin dynamiikkaan, ja tätä on selonteossa onnistuneesti korostettu.

17. Ruokapoliittinen selonteko haastaa paitsi yrittäjät ja hallinnon myös tutkimuksen ja opetuksen. Alan tutkimusosaamisen tiedetään olevan Suomessa huippua. Siksi **tutkijoilla on paljon annettavaa ruokapolitiikan toteutukseen ja suomalaisen elintarvikesektorin vahvistamiseen**. Eivätkä selonteossa nostettavat teemat olisi olleet nostettavissa ilman pitkäjänteistä tutkimusta. Tutkimus on ollut eturintamassa tiedon ja tietoisuuden lisäämisessä esimerkiksi valkuaisomavaraisuuden kehittämisessä, kalataloudessa sekä ruokahävikissä. Ympäristöä kuormittavin elintarvike on jalostusketjun läpikäynyt, mutta kuluttamatta jäänyt elintarvike.

18. Ruokapolitiikan toimeenpanosuunnitelman sekä **ruokatutkimusstrategian** valmistelussa tutkimus on syytä pitää mukana. Ja on varmistettava, että ruoka-alan tutkimukseen on käytettävissä riittävästi julkisia **tutkimusvaroja**.

19. Selonteon jaottelussa **tutkimuksen, neuvonnan ja osaamisen kehittämisen** osiolle (nyt luku 4) loogisempi sijoitus olisi kaikkien muiden osioiden jälkeen, jolloin tutkimuksen, neuvonnan ja osaamisen tarpeita voitaisiin avata suhteessa kaikkiin muihin kokonaisuuksiin. Tutkimuksen tarpeita on laajasti esitetty alkutuotannon, ruoan reittien ja ruokakulttuurin yhteydessä sekä ruokaturvan ja huoltovalmiuden yhteydessä. Sen sijaan tutkimustarpeita ei ole mainittu lainkaan Ruoka ja kansanterveys -osuuden yhteydessä ja Kilpailukyky-osuudessakin liittyen vain eläinten hyvinvointiin. Erityinen puute on tutkimuksen vähäinen korostaminen kilpailukyvyn ja uusien liiketoimintamallien (erityisesti verkostoituvien yhteistyömallien) edistämisen ja näihin liittyvien investointien yhteydessä.

20. Selonteossa on lueteltu suuri määrä toimenpiteitä suomalaisen ruoantuotannon kehittämiseksi. On tarpeen, että **toimenpiteet konkretisoidaan, priorisoidaan, aikataulutetaan sekä vastuutetaan**. Selonteon pohjalta on mahdollista yhteistyössä alan toimijoiden kanssa laatia tiekartta, joka konkretisoi askeleet vision ja tavoitteiden toteuttamiseksi.

Ilkka P. Laurila, kehitysjohtaja

Lausunnon laatimiseen ovat osallistuneet lisäksi erityisasiantuntija Anssi Ahvonen, johtaja Sari Forsman-Hugg, erityisasiantuntija Juha Heikkilä, erikoistutkija Csaba Jansik, erikoistutkija Juha-Matti Katajajuuri, tutkimusprofessori Sirpa Kurppa ja tutkimusprofessori Jyrki Niemi.